

Ana Šverko*

Grad na moru: Dioklecijanova palača, prostor i izmještanja

Međunarodna radionica organizirana u sklopu akcije COST-a
Ljudi u pokretu: Isprepletene povijesti raseljavanja po Mediteranu
(1492. – 1923.), Split, 26. veljače 2021.

* Autorica teksta
suorganizatorica
je radionice.

U veljači 2021. u organizaciji akcije COST-a *Ljudi u pokretu: Isprepletene povijesti raseljavanja po Mediteranu (1492. – 1923.)* / CA18140 – *People in Motion: Entangled Histories of Displacement across the Mediterranean (1492-1923)* i Instituta za povijest umjetnosti – Centra Cvito Fisković, u Splitu je održana jednodnevna radionica pod naslovom *Grad na moru: Dioklecijanov palača, prostor i izmještanja* [*City on the Sea: Diocletian's Palace, displacement, and space*]. Radionicu su organizirale povjesničarka književnosti Katrina O'Loughlin, dopredsjednica ove akcije COST-a i autorica programske prijave (zajedno s predsjedateljem akcije Giovannijem Tarantinom), i Ana Šverko iz splitskog ogranka Instituta za povijest umjetnosti, a ujedno suradnica na ovom programu koji okuplja znanstvenike na polju humanističkih i društvenih znanosti. COST (*European Cooperation in Science and Technology*) je inače najstariji europski program koji promiče suradnju među znanstvenicima, uspostavljen 1971. u cilju razvoja novih ideja i inicijativa te uspostave mreža kako između znanstvenika tako i nevladinih organizacija i malih i srednjih poduzeća.

Akcija COST-a *Ljudi u pokretu* ili PIMo (2019-23) istražuje oblike raseljavanja diljem Mediterana od petnaestog stoljeća gotovo do danas. Prikazujući sličnosti – i znatne razlike – u iskustvu i predstavljanju ljudskih migracija, mreža istraživača nastoji razumjeti emocionalne pokretače i važnost dislokacije za pojedince i zajednice tijekom razdoblja simbo-

lički omeđenog dvama dokumentima: Granadskim ukazom iz 1492. i Ugovorom iz Lausanne iz 1923. S fokusom na ljude, ali i ideje, predmete i tekstove koji su ih pratili, ciljevi projekta uključuju procjenu načina i stupnja do kojeg povijesni događaji i iskustva nastavljaju oblikovati reprezentaciju migracija i raseljavanja u suvremenom svijetu, kao i izgradnju funkcionalne i kreativne interdisciplinarnе mreže suradnika iz cijelog svijeta koji će nastaviti ovu suradnju i nakon trajanja financiranja.

Organizatorice radionice, obje posvećene istraživanju putopisa i putovanja, doživljaja i bilježenja prostora, suradnju su započele zahvaljujući instalacijskom projektu HRZZ-a i Instituta za povijest umjetnosti koji se bavio Dalmacijom kao odredištem europskog *grand toura* (*Grand Tour Dalmatia*, 2014.–2017.), a koji je pak okupio međunarodnu grupu znanstvenika koji su nastavili intenzivnu suradnju i nakon završetka projekta, sve do danas, pa tako taj projekt ima i neke odlike svojevrsne akcije COST-a, dakako, u mnogo skromnijem mjerilu. S tom komparacijom na umu, organizatorice su odlučile osmisliti radionicu u kojoj bi Dioklecijanova palača, kao jedan od najslikovitijih primjera neraskidive povezanosti razvoja grada i migracija na dalmatinskoj obali, poslužila kao inspiracija za istraživanje načina na koje prostor može doprinijeti našem razumijevanju povijesti kretanja i raseljavanja ljudi diljem Mediterana. I šire, kako materijalne povijesti mogu pridonijeti nematerijalnim ili prolaznijim povijestima života, kretanja i premještanja.

Radionica je bila organizirana u pet sesija s obzirom na tematske linije koje su formirane prema odgovorima na poziv za prijave. U prvoj sesiji predstavljeni su mali prostorni sustavi kao okviri urbane geneze u multikulturalnom kontekstu u širokom povijesnom slijedu. Luca Orlandi usredotočio se na četvrt Galata u Istanbulu kao primjer jedinstvenog raskrižja multikulturalnog naslijeđa, danas u opasnosti da nestane zanemareno unutar rastuće istanbulske metropole 21. stoljeća. Velika Ivkowska analizirala je urbani razvoj gradića Kavala u sjevernom dijelu Egejskog mora (koji je igrao važnu ulogu kao obrambeni i trgovački lučki grad u osmansko doba), nakon transformacija koje su se dogodile u pet stoljeća njegova života tijekom Osmanskog Carstva. Ana Lebl i Goran Nikšić predstavili su ulogu židovske zajednice u urbanističkom, gospodarskom i kulturnom životu Splita, prisutne u Dioklecijanovoj palači od antike do danas.

Druga sesija bila je posvećena raseljenim zajednicama u Dalmaciji u 16. i 17. stoljeću. Ana Marinković i Matko Matija Marušić analizirali su vjerski status i crkve grčke manjine (pretežno stradiota) u dalmatinskim gradovima u 16. stoljeću, pri čemu su posebnu pozornost posvetili paralelnoj upotrebi prostora pobožnosti od strane katoličke i pravoslavne zajednice. Mirko Sardelić istražio je raseljeno stanovništvo mletačko-osmanskog pograničnog područja u Splitu tijekom ratova 17. stoljeća.

U sljedećoj sesiji posrednici priče o mobilnosti bili su fizički objekti. Ivan Alduk fokusirao se na stećke, odnosno na

nastanak, razvoj i širenje radionica za izradu tih srednjovjekovnih nadgrobnih spomenika od 13. do početka 16. stoljeća, koji se nalaze u dijelovima današnje Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije i Crne Gore. Diana Belci istražila je priču o kulturnom prijenosu u arhitekturi izgubljenih drvenih crkava Banata, regiji koja se rasprostire današnjom Rumunjskom, Srbijom i Mađarskom, prateći drvodjelce i slikare koji su se doselili iz Transilvanije na Balkan.

U četvrtoj sesiji nositelji teme bile su osobe. Joanna Musiatewicz predstavila je multiperspektivno i kontekstualno čitanje *Pariškog putovanja (Rihlat Bārīs)*, putopisa arapskog kršćanina iz Alepa Francisa al-Marrasha, liječnika i strastvenog pisca proze i poezije. Putopis na arapskom jeziku, objavljen 1867., opisuje autorovo putovanje duž levantske obale i po Francuskoj s naglaskom na metaforičke opise pejzaža i mjesta te na njegovo interpretiranje arapske i europske povijesti. Katarina Cvitanić prikazala je intenzivna kretanja franjevca Paškala Vujčića (rođenog 1826. u Glavini Donjoj kod Imotskog) tijekom 19. stoljeća, koji je, između ostalog, svjedočio iskapanju Sueskog kanala te u svojstvu papinskog nuncija izdao službeni svečani blagoslov iskapanja.

U posljednjoj se sesiji kroz fenomen migracija ušlo u 20. stoljeće. U fokusu istraživanja Sandre Križić Roban bili su dokumenti i fotografije iz nekadašnjih muzeja iseljenika, zagrebačkog i splitskog, koji su djelovali od ranih 1930-ih do početka Drugog svjetskog rata, a funkcionirali su kao posredničko mjesto za razmjenu intimnih, pa i poetičnih

poruka između iseljenika i onih koje su ostavili. Mateo Bratanić predstavio je istraživanje načina i organizacije života dalmatinskog stanovništva u pustinji, u izbjegličkom logoru El Shatt na poluotoku Sinaj u Egiptu, gdje su bili prisiljeni potražiti utočište tijekom posljednjih mjeseci 1943. Život u domovini simulirali su različitim društvenim aktivnostima, ali i fizičkom organizacijom naselja šatora.

Tako se u gradu izraslom iz Dioklecijanove palače, koju su gradili, naseljavali, usvajali i prilagođavali brojni došljaci i zajednice, sastala grupa sudionika radionice, dok su oni spriječeni u dolasku sudjelovali u radu putem platforme Zoom. Premda okolnosti pandemije upućuju na virtualne sastanke, radionica je realizirana prema hibridnom modelu, da se ne izgubi kvaliteta izravnog susreta i razmjene koja je bitno potrebna kako akcijama COST-a tako i znanstvenim okupljanjima općenito. S druge pak strane, platforma Zoom omogućila je da radionicu prati oko sto sudionika koji su sudjelovali u živim raspravama nakon svake od sesija i u zaključcima radionice. O'Loughlin i Šverko u prosincu 2021. sudjelovale su i u organizaciji sedmog po redu godišnjega međunarodnog znanstvenog skupa u Institutu za povijest umjetnosti – Centru Cvito Fisković pod naslovom *Otkrivanje Dalmacije / Discovering Dalmatia*, tematski srodnog radionici, pa za 2023. s kolegama uključenima u oba događaja planiraju publiciranje opsežnog znanstvenog zbornika u kojemu će uz radove s konferencije biti objavljeni i odabrani radovi izloženi na radionici. ✕